

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 30 december 2010

Ö 2782-10

KLAGANDE

Tupperware Nordic A/S, 15362812

Bernstorffsvej 154

DK-2900 Hellerup

Danmark

Ombud: Advokat CAH

MOTPART

Facht Distribution Aktiebolags konkursbo, 556617-3992

Adress hos ställföreträdaren

Ställföreträdare: Konkursförvaltaren advokaten AT

SAKEN

Avvisande av käromål

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts beslut 2010-05-20 i mål Ö 4802-09

Dok.Id 52877

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstadamstolen.se

Expeditionstid
08:45-12:00
13:15-15:00

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

Tupperware Nordic A/S ska ersätta Facht Distribution Aktiebolags konkursbo för dess rättegångskostnad i Högsta domstolen med 37 500 kr, avseende arvo-
de, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens beslut tills betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Tupperware Nordic A/S har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens beslut avvisar käromålet vid Södertörns tingsrätt. Tupperware har vidare yrkat att Högsta domstolen ska tillerkänna Tupperware ersättning för dess kostnader vid tingsrätten och i hovrätten samt befria Tupperware från att till Facht Distribution Aktiebolags konkursbo utge i hovrätten utdömt belopp.

Facht har bestritt ändring.

Parterna har yrkat ersättning för sina kostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

1. Mellan Facht Distribution Aktiebolag och Tupperware Nordic A/S förelåg ett franchiseavtal, som Tupperware sade upp på grund av bristande betalning. I en efterföljande avräkning i enlighet med avtalets bestämmelser återtog Tupperware levererade varor såsom delbetalning på Fachts skuld till Tupperware. Sedan Facht satts i konkurs har med anledning av avräkningen

konkursboet vid Södertörns tingsrätt väckt talan om återvinning mot Tupperware, som bestritt att svensk domsrätt föreligger och att tingsrätten är rätt forum, eftersom bolaget har sitt säte i Danmark.

2. Konkursboet har till stöd för att domsrätt föreligger och att tingsrätten är rätt forum till en början åberopat en prorogationsklausul intagen i den kontraktshandling som reglerar avtalsförhållandet mellan Facht och Tupperware. Klausulen har följande lydelse: ”Behörig att upptaga tvist p.g.a. detta Avtal mellan parterna till prövning skall vara svensk allmän underrätt på den ort där [Facht] har sin hemvist vid tiden för talans väckande.”

3. Ett prorogationsavtal tar liksom ett skiljeavtal sikte på ordningen för parternas tvistlösning. Båda avtalstyperna innebär en derogation från den domstol som avtalet förutan skulle ha utgjort rätt forum. Skillnaden är att ett prorogationsavtal pekar ut en annan domstol som rätt forum, medan ett skiljeavtal styr över tvistlösningsordningen från allmän domstol till ett skiljeförfarande.

4. Av 10 kap. 16 § rättegångsbalken framgår att ett prorogationsavtal för att vara bindande ska, när det som här är fråga om en framtida tvist, avse ett angivet rättsförhållande. Ett motsvarande krav gäller enligt 1 § första stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande för skiljeavtal, och dessutom gäller enligt den bestämmelsen att tvistefrågan ska vara förlikningsbar. Något krav på förlikningsbarhet ställs för prorogationsavtal inte upp i 10 kap. 16 § rättegångsbalken, men ett sådant krav får – särskilt i betraktande av att prorogation kan ske till en utländsk domstol – ändå anses gälla (Dennemark, Om svensk domstols behörighet i internationellt förmögenhetsrättsliga mål, 1961, s. 288 f.). Vissa i målet inte aktuella begränsningar av vad som utgör en tillåten prorogation följer av 10 kap. 17 § rättegångsbalken.

5. När ett prorogations- eller skiljeavtal tar sikte på en framtida tvist har avtalet i regel, såsom är fallet i målet, formen av en klausul i ett kontrakt (prorogations- respektive skiljeklausul). Man skiljer då mellan tvistlösningsavtalet och huvudavtalet, d.v.s. det materiella avtalsförhållandet. En omständighet som medför att huvudavtalet är ogiltigt behöver inte medföra att tvistlösningsavtalet är det (och omvänt). Beträffande frågor om ogiltighet och överksamhet på annan grund bedöms således avtalen var för sig (separationsprincipen). När det gäller skiljeavtal har den principen kommit till uttryck i 3 § lagen om skiljeförfarande.
6. En prorogationsklausul omfattar på samma sätt som en skiljeklausul även tvister i ogiltighets- och andra överksamhetsfrågor samt därav föranledda återgångsfrågor avseende huvudavtalet. Det förhållandet att ett återvinningsanspråk går ut på en återgång utesluter alltså inte i sig att den prorogations- eller skiljeklausul som gäller för huvudavtalet skulle kunna träffa återvinningsanspråket.
7. Såväl en prorogationsklausul som en skiljeklausul omfattar som utgångspunkt huvudavtalet i dess helhet. Klausulens formulering har därför när det gäller dess omfattning endast den betydelsen, att det av ordalydelsen kan följa en begränsning av tillämpligheten, inte en utvidgning av den.
8. Den aktuella prorogationsklausulen är inte formulerad så, att dess omfattning begränsas. Därmed blir frågan om – med hänsyn till kraven på förlikningsbarhet och angivet rättsförhållande – en återvinningsstalan avseende ett huvudavtal, eller en prestation enligt detta, alls kan omfattas av ett för huvudavtalet gällande prorogationsavtal.
9. När en avtalspart går i konkurs kan hans konkursbo ta i anspråk gäldenärens avtalsrättigheter (jfr 3 kap. 3 § konkurslagen). I princip har boet därvid inte bättre rätt än konkursgäldenären (jfr beträffande singularsuccession 27 § skuldebrevslagen). Det innebär bl.a. att boet är bundet av konkurs-

gäldenärens prorogations- respektive skiljeavtal avseende den ianspråktagna rättigheten. Det gäller även en talan avseende sådana rättigheter som har sin grund i återgång till följd av ogiltighet eller annan överksamhet. Huruvida konkursboet i fråga om ett ianspråktagande av en gäldenärens rättighet också är berättigat enligt gäldenärens prorogations- eller skiljeavtal framstår inte som lika klart.

10. Förevarande mål rör emellertid inte vad som gäller när ett konkursbos talan avseende gäldenärens avtal vilar på avtalsrättslig grund. Målet angår ett konkursbos återvinningstalan rörande gäldenärens avtal. Visserligen finns det likheter mellan en sådan talan och en talan om återgång på avtalsrättslig grund. Detta tillåter dock inte, att det från vad som angående ett prorogationsavtals tillämplighet gäller beträffande ett konkursbos talan på avtalsrättslig grund kan dras några slutsatser om vad som gäller för en återvinningstalan. Bedömningen måste i stället, som redan framhållits, göras med utgångspunkt i kraven på förlikningsbarhet och angivet rättsförhållande.

11. När det gäller konkursgäldenärens skiljeavtal står det klart att ett konkursbo beträffande en återvinningstalan inte är bundet (se uttalanden i NJA 1993 s. 641 och 2003 s. 3). Detta följer av att (den blivande) konkursgäldenären inte kan förfoga över sitt konkursbos rätt till återvinning. Med utgångspunkten att ett krav på förlikningsbarhet gäller för även ett prorogationsavtals giltighet, gäller detsamma för ett sådant avtal. Att ett konkursbo, därför att konkursgäldenären inte kan förfoga över boets rätt till återvinning, inte är bundet av ett prorogationsavtal som omfattar det avtal som återvinningsanspråket rör, utesluter dock inte att boet skulle kunna anses vara berättigat att åberopa avtalet till sin fördel (jfr Welamson, Konkursrätt, 1961, s. 317). Men vad som gäller i det hänseendet behöver inte prövas, om kravet på ett angivet rättsförhållande kan föranleda att prorogationsklausulen inte är tillämplig på konkursboets återvinningstalan.

12. En återvinningstalan avseende ett avtal eller en avtalsprestation berör inte avtalsförhållandet mellan avtalsparterna (d.v.s. konkursgäldenären och återvinningsvaranden). Avtalet och därur följande rättigheter och förpliktelser består även om boets återvinningstalan är framgångsrik. I stället innebär återvinningen en korrigerande av avtalets verkningar såvitt gäller det inbördes förhållandet mellan konkursborgenärerna. Återvinningsvaranden har mot konkursgäldenären därför en på avtalet grundad rätt att få återställt vad han förlorat genom återvinningen. Om t.ex. en betalning återvinns, leder det till att fordringsrätten återuppstår, och den kan till följd av det också bevakas i konkursen (4 kap. 21 § konkurslagen).

13. Av det i den föregående punkten anförda följer, att en återvinningstalan inte vilar på konkursgäldenärens avtal i den meningen att gäldenärens rättigheter enligt detta avtal tas i anspråk. I stället är fråga om ett på lag grundat anspråk, närmast av utomobligatorisk karaktär, som tillkommer boet men inte konkursgäldenären. Även om en återvinningstalan tar sikte på det huvudavtal som omfattas av ett prorogations- eller ett skiljeavtal, eller på någon effekt av huvudavtalet, innebär inte det ett ianspråktagande av någon rättighet enligt detta. Gäldenärens avtalsförhållande (huvudavtalet) är ett annat rättsförhållande än det som följer av konkurslagens bestämmelser om återvinning.

14. Att det finns ett samband mellan det omtvistade rättsförhållandet (här återvinningsanspråket) och ett annat av ett prorogations- eller ett skiljeavtal omfattat rättsförhållande (här franchiseförhållandet) kan inte annat än i vissa särskilda fall och under mycket speciella förhållanden föranleda att tvistlösningensavtalet utsträcks att omfatta jämväl det omtvistade rättsförhållandet (ett sådant undantagsfall ansågs föreligga i rättsfallet NJA 2007 s. 475). Ett av konkursgäldenären ingånget prorogations- eller skiljeavtal kan med avseende på en i hans konkurs förklarad återvinningstalan inte anses vara ett sådant fall.

15. Slutsatsen är att ett konkursbo vid en återvinningstalan avseende gäldenärens avtal varken är bundet av eller kan grunda någon rätt på det prorogations- eller skiljeavtal som kan gälla för det avtalsförhållandet. Den aktuella prorogationsklausulen saknar alltså betydelse för domsrätts- och forumfrågorna.

16. Konkursboet har vidare under hänvisning till 10 kap. 3 § rättegångsbalken anfört att svensk domsrätt föreligger och att tingsrätten är rätt forum på grund av en fordran som Tupperware har i konkursen. Tupperware har invänt dels att förhållandet åberopats för sent, dels att fordringen är värdelös och därför inte kan grunda forum enligt den ifrågavarande bestämmelsen.

17. Det saknas bestämmelser i rättegångsbalken som med avseende på frågan om domstolens positiva behörighet begränsar en parts rätt att föra in processmaterial. I det läget är allmänna processrättsliga principer tillämpliga. Av dessa principer följer inte att konkursboets åberopande av Tupperwares konkursfordring som behörighetsgrundande omständighet gjorts för sent.

18. Av utredningen i målet får anses framgå att värdet av Tupperwares konkursfordring kan vara beroende av utgången i detta mål. Eftersom konkursboets talan inte framstår som grundlös hindrar emellertid ett sådant beroende inte att fordringen är en tillgång som kan grunda forum enligt 10 kap. 3 § rättegångsbalken (jfr NJA 1998 s. 361).

19. I betraktande av att Södertörns tingsrätt alltså är behörig enligt 10 kap. 3 § rättegångsbalken saknar det betydelse huruvida rådets förordning (EG) nr 1346/2000 (insolvensförordningen), som hovrätten funnit, är tillämplig på tvisten. Om förordningen är tillämplig leder det nämligen inte till någon annan utgång (jfr EU-domstolens avgörande i mål C-339/07).

20. Mot bakgrund av det anförda ska överklagandet avslås.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Leif Thorsson, Severin Blomstrand,
Stefan Lindskog (referent), Agneta Bäcklund och Ingemar Persson
Föredragande revisionssekreterare: Ulf Lundqvist